

การประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์: กรอบคิดและแนวทาง Utilization-Focused Evaluation: The Concept and Approach

ฤกษ์รัตน์ ปักกันตร์ธ¹

rerkrat@ms.su.ac.th

บทคัดย่อ

การประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ (UFE) เป็นแนวทางการประเมินที่มุ่งเน้นการนำผลของการประเมินสู่การใช้ประโยชน์จริง ซึ่งแนวทางการประเมินนี้อาศัยการใช้ประโยชน์ของข้อค้นพบที่เกิดขึ้น โดยใช้หลักการแบบ active-reactive-adaptive (การสร้างความกระตือรือร้น ปฏิบัติสัมพันธ์ตอบสนองและการปรับปรุงสู่การประยุกต์ใช้ที่เหมาะสม) เป็นกระบวนการที่อาศัยฐานการมีส่วนร่วมทั้งในส่วนของผู้ประเมิน ผู้ถูกประเมิน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน กระบวนการประเมินจะสร้างการเรียนรู้ และเน้นความเชื่อมั่นในตนเองให้กับผู้ร่วมกระบวนการ เพื่อนำสู่ผลการประเมินที่มีคุณภาพและการใช้ผลการประเมินในการพัฒนาโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การประเมินโดยมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ ความเชื่อมั่นในตนเอง กรอบคิดและแนวทาง

Abstract

The evaluation focusing on the utilizer (UFE) is the up-to-date evaluation that focuses on inducing the results of the evaluation to be used practically. The evaluators play the vital role and apply the active-reactive-adaptive concept. It is the process based on the participation of the assessor, the people who were assessed, the stakeholders, and the people who make use of the assessment. The process of the the assessment creates learning and self-confidence in the participants in order to achieve the quality assessment results.

Keywords: Utilization-Focused Evaluation, Self-confidence, Concept and Approach

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

การประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เป็นผลมาจากความสนใจต่อทางเลือกอันนำมาซึ่งความพึงพอใจสูงสุด (Maximize Satisfaction) หรือการเลือกแนวทางที่ดีที่สุดให้เกิดขึ้นกับการดำเนินกิจกรรมในชีวิต รวมถึงการดำเนินโครงการตามแผนงานและนโยบายภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งการอธิบายความในลักษณะดังกล่าวนี้ใช้ฐานคิดเชิงเศรษฐศาสตร์เข้ามาขยายความได้ว่าหากทรัพยากรทุกอย่างบนโลกมีความมากมายแบบไม่จำกัดการประเมินก็อาจจะไม่เกี่ยวข้องและไม่มีจำเป็นมากนักต่อวิธีการดำเนินชีวิตแต่ในความเป็นจริงทรัพยากรทุกชนิดบนโลกต่างมีความจำกัด หรือความหายาก (Scarcity) การเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งจึงมีความจำเป็นอย่างมากเพราะจะต้องสูญเสียสิ่งที่เรียกว่า ค่าเสียโอกาส (Opportunity Costs) ไปให้กับทางเลือกที่ไม่ได้เลือกนั่นเอง (สมพร อิศวิลานนท์, 2540, หน้า 1-9)

จากการกล่าวข้างต้น “การประเมิน” จึงจับประเด็นสำคัญได้ 2 ประการ ประกอบด้วย (1) คุณค่า (Value) และ (2) การให้ความหมายของคุณค่า (Interpretation of value) ซึ่งในความเป็นจริงทั้ง 2 ประการนี้ ไม่สามารถวัดออกมาได้อย่างตรงไปตรงมา และไม่มีบรรทัดฐานที่ชัดเจนในการบ่งบอกถึง คุณค่า และความมากน้อยของคุณค่า ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันไปตามกระบวนทัศน์ของแต่ละปัจเจกอันเนื่องมาจากความแตกต่างในเชิงปรัชญาที่หลอมสร้างมุมมองการมองโลกที่แตกต่างกันไป

การมองคุณค่าที่แตกต่างของปัจเจกตามระบบปรัชญานี้ มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะความจริงของคุณค่า (ภววิทยา : Ontology) ว่าความจริงของคุณค่าแท้จริงแล้วมีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งในส่วนนี้จะมีความเกี่ยวข้องกับการเลือกแนวทางการเข้าถึง และเกณฑ์ตัดสินความจริงของคุณค่า (Epistemology) อันจะนำมาซึ่ง วิธีวิทยา (Methodology) หรือการพัฒนาารูปแบบในการประเมินคุณค่าของโครงการที่บุคคลสนใจ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2550, หน้า 1-6) ดังนั้นศาสตร์ด้านการประเมินจึงมีความพยายามที่จะทำให้ระบบของการประเมินเข้าสู่การมีหลักการระเบียบวิธี ตลอดจน กำหนดแนวทางการแสวงหาคุณค่า หรือแนวทางการตัดสินคุณค่าที่สามารถ

ยอมรับและเชื่อถือได้ในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำการประเมินเข้าสู่กระบวนการวิจัย โดยอาศัยจุดเด่นในเรื่องระเบียบวิธีเชิงระบบของการวิจัยเพื่อสืบค้นคุณค่า หรือประเมินถึงคุณค่าที่ต้องการทราบอันนำมาซึ่งความน่าเชื่อถือ (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2529, หน้า 6-7) อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการพยายามนำการประเมินเข้าสู่การวิจัยแต่เบื้องหลังแนวคิดเชิงปรัชญาทั้งในส่วนของภววิทยาและญาณวิทยาเป็นมุมมองที่ใกล้เคียงกับกระบวนทัศน์แบบอัตนัยนิยม (Subjectivism) ที่เชื่อว่าคุณค่ามีความหลากหลายและประกอบสร้างจากบุคคลตามบริบท และประสบการณ์ของผู้ประเมิน ซึ่งหากพิจารณาตามแนวทางดังกล่าวนี้ก็จะสอดคล้องกับลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หรือในทางการประเมินเรียกว่า วิธีการเชิงธรรมชาติ (Naturalistic Approach) ซึ่งในทางกลับกันกลุ่มที่เชื่อเรื่องความเป็นสากล หรือความเป็นกลางของคุณค่าที่ต้องพิสูจน์ตรวจสอบและมีมาตรฐานเดียวกัน ตลอดจนวิธีการที่เป็นระบบ ลักษณะเช่นนี้ก็คล้ายคลึงกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งในทางการประเมินเรียกว่าวิธีการเชิงระบบ (Systematic Approach) (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2550, หน้า 10-11) อย่างไรก็ตามพัฒนาการของการประเมินมีลักษณะการเคลื่อนไหวไปคล้ายกับการวิจัย (เป็นผลมาจากการใช้การวิจัยเป็นฐานดังอธิบายในข้างต้น) ที่ในปัจจุบันได้มุ่งเน้นกระแสของการผสมวิธี (Mixed Method) และการพัฒนารูปแบบการประเมินอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการประเมินในยุคปัจจุบันที่สนใจต่อการผสมวิธีและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder)

แนวทางการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ (Utilization-Focused Evaluation : UFE) เป็นรูปแบบการประเมินในยุคใหม่ที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน (ศุภวัตร พลายน้อย, 2553, หน้า 4) เพราะมีลักษณะสอดคล้องกับกระแสความต้องการผสมวิธีและการมีส่วนร่วมดังกล่าว อีกทั้งการประเมินดังกล่าวยังช่วยสนับสนุนการเรียนรู้และความเชื่อมั่นในตนเองให้กับผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการ และผลการประเมินที่เกิดขึ้นจะถูกนำไปใช้ประโยชน์จริงเพื่อการวางแผน หรือ ปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

สาระสำคัญ

การเข้าใจถึงกระบวนการทัศน์ ฐานคิดของการประเมิน และนิยามความหมายของการประเมินในบริบทข้างต้นจะช่วยสนับสนุนความเข้าใจที่มีต่อการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ (Utilization-Focused Evaluation : UFE) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของพื้นฐานแนวคิด หลักการ กรอบแนวคิดและตัวชี้วัดการประเมิน และข้อควรระวังในการเลือกใช้ ซึ่งการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์นี้ Stufflebeam and Shinkfield (2007, หน้า 229-230) อธิบายว่า เป็นรูปแบบการประเมินในกลุ่ม Eclectic Approach ที่หมายถึง การประเมินที่ต้องการคัดสรรจากวิธีการ หรือข้อมูล ที่หลากหลาย และดีที่สุด โดยไม่ยึดติดกับวิธีการ หรือมาตรฐาน แต่ให้ความสำคัญกับ การใช้ประโยชน์ของผลการประเมินเป็นตัวตั้งแล้วจึงออกแบบกระบวนการอันจะนำไปสู่ผลลัพธ์นั้น หรือ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามที่โครงการมุ่งหวัง ดังนั้นการประเมินในรูปแบบดังกล่าวนี้จึงไม่ได้ต้องการการตัดสินใจ หรือการเทียบเคียงมาตรฐานเพื่อตรวจสอบแต่เป็นการพัฒนาโครงการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่ตั้งหวังไว้ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากปัญหาของผลการประเมินที่ไม่สามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้จริง จึงเกิดคำถามว่า “ทำอย่างไรจะนำผลที่มีความเหมาะสมและความหมายไปสู่การใช้ประโยชน์” และ “ทำอย่างไรที่จะปรับปรุงการใช้ประโยชน์ของกระบวนการประเมินที่หลากหลาย กระจัดกระจาย และซับซ้อนไปสู่การใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม”

เบื้องหลังความคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากการแสวงหาคำตอบในศาสตร์ของการประเมินและการสร้างกรอบแนวคิดของการประเมินที่สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ มุ่งท้าทายต่อการนำผลการประเมินไปสู่การใช้ประโยชน์จริง (Patton, 2008, หน้า 36-37) และรากฐานในเชิงปรัชญาของการประเมินดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่า เติบโตมาจากฐานคิดเชิงปรัชญาแบบปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ที่มองว่าความรู้ความจริงเป็นเสมือนเครื่องมือ หรือ ต้องก่อให้เกิดประโยชน์ หากไม่เกิดผลต่อการปฏิบัติที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา หรือ ไร้ประโยชน์ ความรู้ความจริงนั้นก็อาจไม่มีความหมาย และชุดคิดในลักษณะนี้จึงไม่สนใจถึงลักษณะของความรู้ความจริงในส่วนของ

ภาววิทยา (Ontology) ว่าจะเป็นอย่างใด แต่สนใจความรู้ความจริงที่ได้มานั้นว่าสามารถนำสู่การใช้ประโยชน์ได้อย่างไร

ในขณะเดียวกันในส่วนของญาณวิทยา (Epistemology) จะมองการเข้าถึงความรู้ความจริงนั้นต้องเกิดจากการปฏิบัติ ดังนั้นเมื่อมองการกระทำในส่วนของคุณวิทยา (Axiology) ที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ (Ethics) จึงได้ให้ความหมายของการกระทำ หรือการประเมินนั้นต้องนำสู่การสร้างประโยชน์ตามฐานคิดแบบประโยชน์นิยม (Utilitarianism) (วิทย์ วิศทเวทย์, 2534, หน้า 125-162)

นอกจากฐานคิดเชิงปรัชญาดังอธิบายข้างต้น ความซับซ้อนของระบบสังคม และความต้องการบูรณาการของวิธีวิทยาเข้าสู่แนวทางการประเมินที่ไม่สามารถใช้แนวทางเชิงเดี่ยว (การใช้วิธีการเพียงวิธีการเดียว หรือการขาดความหลากหลายของวิธีการประเมิน) กระบวนทัศน์แบบปฏิบัตินิยมจึงสอดคล้องกับสภาพการณ์ดังกล่าว และเป็นผลต่อการพัฒนารูปแบบการประเมินที่มุ่งเน้นต่อผู้ใช้ประโยชน์

รูปแบบการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ ดังที่ได้กล่าวถึง หากสนใจจะเริ่มต้นสู่การปฏิบัติจริงจะมีกระบวนการอย่างไรรัน ในเรื่องนี้ Patton (2008, หน้า 36-37) ได้อธิบายความหมายของ การประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ว่า คือ การประเมินเพื่อผู้ใช้ประโยชน์ โดยเน้นความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ของผลการประเมินที่เกิดขึ้น ซึ่งแนวทางการประเมินดังกล่าวนี้จะเริ่มต้นจากสมมติฐานว่าการประเมินควรมาจากความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์จริงของผลการประเมิน ซึ่งในการประเมินรูปแบบนี้นักประเมินต้องอำนวยความสะดวกให้กับกระบวนการประเมินและการออกแบบกระบวนการประเมินบนฐานของความรอบคอบนับแต่จุดเริ่มของการประเมิน จนถึงจุดสิ้นสุดของกระบวนการเพื่อให้เกิดผลอันสามารถใช้ประโยชน์ได้บนโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งแนวทางการประเมินดังกล่าวนี้ไม่จำเป็นต้องมีแบบจำลอง วิธีการหรือสูตรสำเร็จที่ตายตัว แต่ต้องสร้างกระบวนการให้ผู้ใช้นิยามเลือกฐานคิดทางทฤษฎี แบบจำลองและวิธีการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ

การประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์จึงเป็นกระบวนการสร้างความร่วมมือ และการเจรจาต่อรองกับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการคัดเลือกมาจากกลุ่มของผู้ถูกประเมินทั้งหมด เพื่อมุ่งประเด็นผลการประเมินที่มีประโยชน์สำหรับกลุ่มผู้ถูกประเมิน และนอกเหนือจากฐานคิดเกี่ยวกับเรื่องการใช้ประโยชน์จากผลการประเมินเป็นหลักสำคัญแล้ว การประเมินในรูปแบบที่กล่าวถึงควรต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการเจรจาต่อรอง รวมถึงการให้ความสำคัญต่อกระบวนการ หรือการเน้นที่ขับเคลื่อนไปของกระบวนการ ดังนั้นนักประเมินจึงมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งและต้องมีหน้าที่หลากหลาย ทั้งการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการกลุ่ม (Facilitator) เป็นผู้ฝึกหัด (Trainer) เป็นพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม (Group facilitator) เป็นผู้แก้ปัญหา เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้เชี่ยวชาญในการประเมิน เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตอบคำถาม เป็นผู้เชี่ยวชาญในการสร้างองค์ความรู้ เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ร่วมงาน เป็นผู้ฟัง ผู้วิเคราะห์ และเป็นสื่อกลางบนหลักของการมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการ active-reactive-adaptive (การสร้างความรู้หรือเรียนรู้และปฏิกิริยาสัมพันธ์โต้ตอบเพื่อนำสู่การปรับใช้ที่เหมาะสม) ระหว่างนักประเมินกับผู้ถูกประเมิน สามารถสรุปรายละเอียดที่สำคัญของการประเมินตามแนวทางดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1. การออกแบบต้องสนับสนุนการเสริมพลัง และ ปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติสู่เป้าประสงค์ตามความต้องการผลลัพธ์ของการประเมิน
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลการประเมินและการใช้ประโยชน์ ข้อมูลต้องบูรณาการเข้าสู่กระบวนการประเมินและต้องมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ
3. นักประเมินและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการประเมินต้องทราบว่าจะรู้หรือสิ่งที่จะต้องประเมินและอะไรคือเกณฑ์การตัดสินใจ
4. การสะท้อนผลของข้อค้นพบจากการประเมินต้องนำไปสู่การใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มคุณค่าทั้งในส่วนของความรู้ของปัจเจกและตอบเป้าประสงค์ของกระบวนการประเมิน
5. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประเมิน การสะท้อนผลของข้อค้นพบ และการใช้ประโยชน์เป็น

ส่วนหนึ่งของการประเมิน และเป็นส่วนที่ประกอบกันเข้าเป็นรูปแบบการประเมินเพื่อการพัฒนาหรือปรับปรุงโครงการ

6. กระบวนการประเมินจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องของการเรียนรู้ ข้อเท็จจริง การใช้เหตุผลเชิงตรรกะและทักษะในการประเมิน

7. การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกันที่มีต่อกระบวนการประเมินของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะเน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่สนใจ การออกแบบและการตัดสินใจดำเนินการตลอดจนการสรุปผลของการประเมิน

8. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการประเมิน และผลของการประเมิน ที่เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

9. ประเด็น มุมมอง และข้อค้นพบต่าง ๆ จากการประเมินต้องนำไปสู่การขยายความที่สร้างความเข้าใจให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

10. นักประเมินต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และสร้างกระบวนการค้นหาคุณค่าของสิ่งที่ถูกประเมิน รวมถึงการตัดสินใจร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

11. การสร้างความเสมอภาคและปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักประเมินกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สำหรับกระบวนการ และแนวทางการปฏิบัติ รวมถึงตัวชี้วัดที่สำคัญในการประเมินตามแนวทางนี้จะมีส่วนประกอบที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือ (1) การตั้งคำถามในการประเมิน และ (2) แนวทางการประเมิน ซึ่งในส่วนแรกเกี่ยวกับการตั้งคำถามในการประเมินจะมีเกณฑ์ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลจากการประเมินต้องตอบคำถามที่สนใจและต้องแสดงให้เห็นว่าคำถามที่ตั้งขึ้นสามารถแสวงหาคำตอบในเชิงประจักษ์ได้
2. คำตอบสามารถมีได้หลายลักษณะหากคำตอบนั้นสามารถตอบคำถามได้
3. ผู้ถูกประเมินจะเป็นบุคคลสำคัญในการตอบคำถามถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากโครงการ
4. ผู้ใช้ประโยชน์จากการประเมินต้องแสวงหาคำตอบสำหรับส่วนรวมมิใช่เพื่อใครคนใดคนหนึ่ง

5. ผู้ถูกประเมินต้องสามารถบ่งชี้ถึงแนวทางการนำผลการประเมินไปสู่การใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติในอนาคต

เมื่อพิจารณาเกณฑ์การตั้งคำถามจากการประเมินในข้างต้น จะพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับความต้องการใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน ซึ่งถือว่าเป็นการนำผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นของโครงการ หรือสภาพที่พึงปรารถนาเป็นตัวตั้งแล้วจึงคิดกระบวนการย้อนหลัง (Backward Process) เพื่อนำไปสู่การตั้งคำถามการประเมิน การออกแบบโปรแกรมการประเมิน และผลของการประเมินให้บรรลุตามเป้าหมาย หรือผลลัพธ์ดังที่ปรารถนา (Patton, 2008, pp. 52-53) ดังนั้นการทำความเข้าใจรูปแบบการประเมินดังกล่าวนี้ การเข้าใจกรอบแนวคิดของผลการประเมินจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งและเมื่อสรุปสาระสำคัญของกรอบแนวคิดของผลการประเมิน จะพบว่า มีสิ่งสำคัญ 6 ประการ ประกอบด้วย

1. การเลือกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการประเมิน

2. การได้มาซึ่งคำตอบ หรือ ผลการประเมินจากกลุ่มเป้าหมาย

3. การมีดัชนีชี้วัดความต้องการของผลการประเมินในรายประเด็น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5. ผลของการประเมินจะแปลงสู่การใช้ประโยชน์อย่างไร

6. พฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายรายปัจเจก (Performance Target)

เพื่อให้เข้าใจกรอบแนวคิดของผลการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ในที่นี้ได้นำเสนอเกี่ยวกับตัวอย่างการประเมินไว้ในตาราง 1 และในการปฏิบัติได้จริงของกรอบแนวคิดดังกล่าว จะพบว่ากระบวนการดำเนินการจะประกอบด้วยรายละเอียดที่สำคัญ 3 ส่วนที่สำคัญ คือ (1) กิจกรรมการประเมินผล (2) ประเด็นย่อยในกิจกรรม และ (3) ขั้นตอนการดำเนินการในแต่ละกิจกรรม ที่มีรายละเอียดปลีกย่อยจำนวนมากดังแสดงรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 1 ตัวอย่างการระบุตามกรอบแนวคิดของผลลัพธ์

ประเด็นที่ต้องระบุ	รายละเอียด	ตัวอย่างการระบุ
1. กลุ่มเป้าหมาย	ระบุกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ	แม่ในวัยรุ่นของ Central High School
2. ความต้องการผลลัพธ์	ระบุความต้องการของผลลัพธ์	ความรู้ที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้ดูแลเด็กในเรื่องพฤติกรรมและการปฏิบัติ
3. ดัชนีชี้วัดผลลัพธ์	ระบุดัชนีชี้วัดผลลัพธ์	คะแนนการเป็นผู้ดูแลเด็ก (จากการวัดตัวแปรความรู้และพฤติกรรม)
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล	การออกแบบเก็บรวบรวมข้อมูล	การทดสอบก่อน-หลังโครงการ และต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูล
5. ผลสัมฤทธิ์รายปัจเจก	ผลสัมฤทธิ์รายปัจเจกจากผลของโครงการที่เกิดขึ้น	ร้อยละ 75 ของผู้ถูกประเมินต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้
6. การใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์จากการประเมิน	นักประเมินต้องตรวจสอบผลการประเมินและทำการตัดสินใจว่าโครงการควรดำเนินการต่อไปหรือไม่ใน Central High School และหากสมควรดำเนินการต่อไปจะขยายสู่โรงเรียนอื่นได้อย่างไร ซึ่งผลการประเมินและข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจะต้องส่งไปให้กับคณะกรรมการบริหารโรงเรียน

ที่มา : Patton (2008, p.250)

ตาราง 2 การพัฒนาระบบการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์

1	2	3	4	5
วัตถุประสงค์	มีบทบาทที่สำคัญและผู้นำต้องมอบหมายเพื่อแสวงหาแนวทางที่จะสนองตอบต่อผลลัพธ์ที่ต้องการของผู้ใช้ประโยชน์บนความเข้าใจหลักการ เป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลง	การเห็นพ้องกับความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์	การรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับผลลัพธ์ของผู้ใช้ประโยชน์ที่ต้องการเพื่อสร้างตัวชี้วัดและกำหนดกลุ่มเป้าหมาย	นำกรรมการ (Staff) ที่เกี่ยวข้องสู่การสร้างความเข้าใจในกระบวนการ
ชุดระเบียบ	ใคร คือ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญ และผู้นำหรือใครสามารถเชิญเข้าร่วมกระบวนการ	อะไร คือ ระดับของการมอบหมายภาระหน้าที่และความเข้าใจความต้องการ สิ่งนี้จะจัดการโดยใครและทำอย่างไรจะสามารถทำได้	กลุ่มเป้าหมาย คือ อะไร และมีผลลัพธ์ที่ต้องการจำนวนมากน้อยเพียงใด และอะไรคือ ผลลัพธ์ที่สำคัญ	อะไร คือมุมมอง เป้าหมาย และความมุ่งมั่นของกรรมการ
ขั้นตอน	การ จัดตั้งกลุ่มผู้นำ	ใจความสำคัญของกระบวนการภาระหน้าที่	แผนที่ผู้ประยชน์และ การใช้ประโยชน์ รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญ	นำกรรมการเข้าสู่การอบรมเชิงปฏิบัติการ

ตาราง 2 การพัฒนาระบบการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ (ต่อ)

6	7	8	9	10
ออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาในเรื่องของวิธีการ และการทดสอบนำร่อง	การเก็บรวบรวมข้อมูล และการอบรมกรรมการ รวมถึงผู้จัดการโครงการสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล และการใช้ประโยชน์ข้อมูล	เตรียมการสำหรับการใช้ประโยชน์ โดยกำหนดการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ กำหนด Option, Parameter และการรับผิดชอบรูปแบบรายงาน	วิเคราะห์ผล/เปรียบเทียบผลการประเมินกับเป้าหมายที่วางเอาไว้	รวมบุคคลสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าสู่กระบวนการประเมิน
อะไรที่สามารถทำให้ประสบความสำเร็จจากข้อมูลที่มีอยู่ และอะไรคือข้อมูลใหม่ที่ต้องการ และทำอย่างไรจะสามารถทำให้เกิดการบูรณาการอย่างเป็นระบบ	สามารถจัดการทรัพยากรอะไรเพื่อสนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไรให้เกิดความตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของข้อมูล	อะไรคือสายสัมพันธ์ระหว่างผู้จัดการโครงการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และทำอย่างไรที่จะพัฒนาผู้จัดการโครงการให้ได้รับการยอมรับ ยาว อะไร คือรางวัลและใคร คือผู้รับผิดชอบแนวทางการรายงานผล	ใครคือ ผู้วิเคราะห์ และอะไรคือ ข้อมูลเพิ่มเติมที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์ ที่มีความเกี่ยวข้องกับผลลัพธ์	ทำอย่างไรจึงจะสามารถเชื่อมต่อบุคคลสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เกิดภาระผูกพัน
คณะทำงานจะตัดสินใจเกี่ยวกับการออกแบบการประเมิน	เก็บรวบรวมข้อมูล และทำการสำรวจร่อง รวมถึงการติดตามตรวจสอบกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล	อบรมและบริหารจัดการคณะทำงานบนฐานของการใช้ประโยชน์จากข้อมูลและปรากฏการณ์	วิเคราะห์ข้อมูลและการจัดเตรียมภาพประกอบ	อำนวยความสะดวกในการพบปะกับบุคคลสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

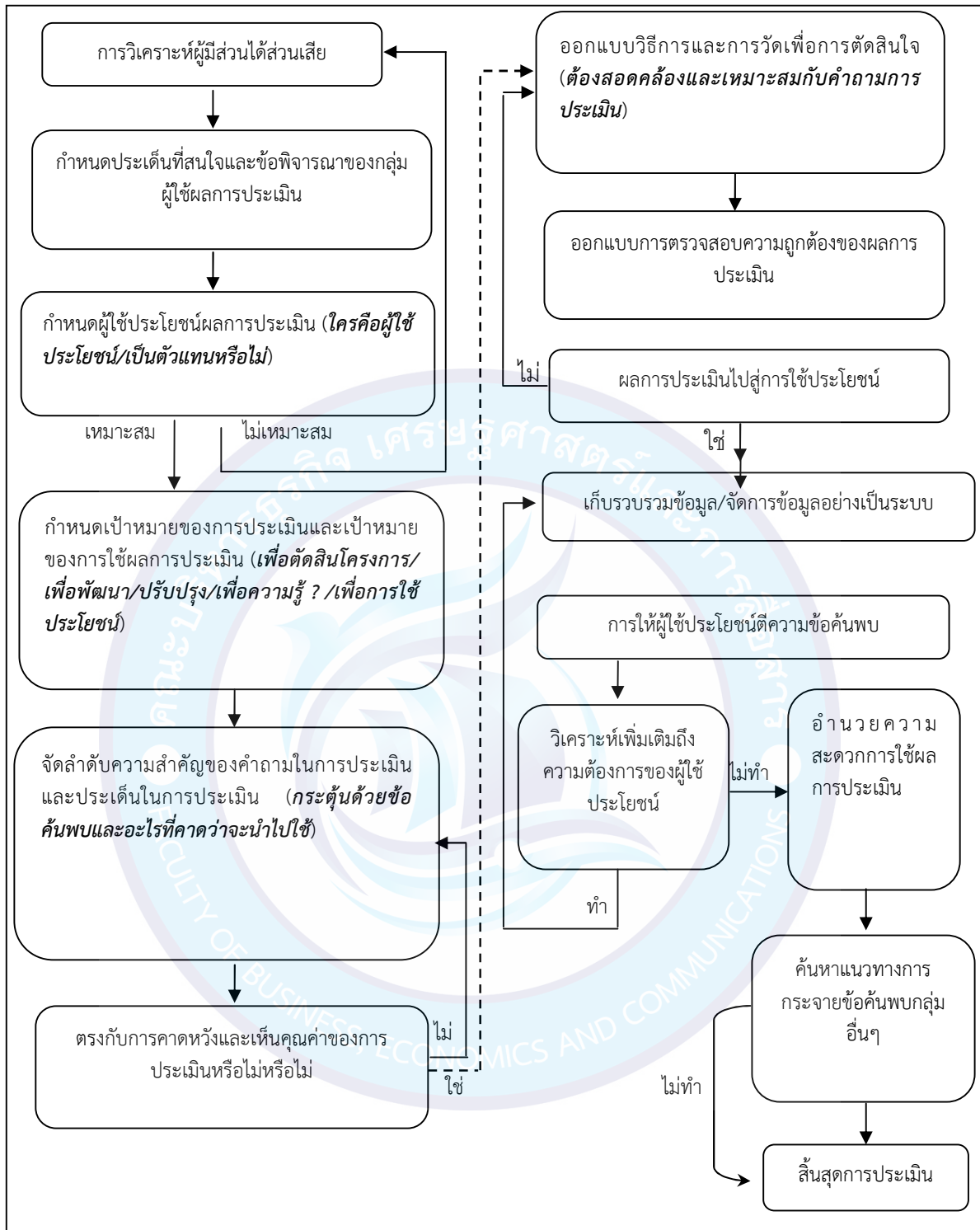

ตาราง 2 การพัฒนาระบบการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ (ต่อ)

	11	12	13
ข้อดี	การตัดสินคุณลักษณะ (Performance) และประสิทธิผล (Effectiveness)	สร้างการบริหารจัดการตัดสินใจตามผลของรายงาน	ตรวจสอบและประเมินระบบการบริหารจัดการบนฐานของผลลัพธ์
ข้อเสีย	ทำอย่างไรจะเกิดความชัดเจนในส่วนของคุณค่าการสนับสนุนการตัดสินใจ	อะไร คือ ส่วนเชื่อมต่อการใช้ประโยชน์ภายในและภายนอก และการเผยแพร่สู่สาธารณชน	อะไรที่สะท้อนถึงการประสบความสำเร็จ และใครเป็นผู้กำหนดความสำเร็จ
ระบบ	ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นบุคคลสำคัญมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและตีความหมาย	การเขียนรายงาน การนำเสนอข้อมูล และการอำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการตัดสินใจ	ประชุมคณะกรรมการระบบบริหารจัดการผู้ใช้ประโยชน์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ

ที่มา: Patton (2008, pp. 252-253)

จากตาราง 2 สามารถแสดงกระบวนการของการได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ต้องการตามกรอบแนวความคิดผลลัพธ์ ในขณะที่ยังคงรูปแบบเดิมของรูปแบบดังกล่าวนี้จะสามารถแสดงกลไกในกระบวนการได้ดังรายละเอียดตามภาพ 1 ดังนี้

ภาพ 1 กระบวนการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์

ที่มา: ปรับปรุงจาก Patton (2008, pp.568-569)

จากภาพ 1 เมื่อพิจารณากระบวนการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ พบว่า แผนภาพมีความซับซ้อนอย่างยิ่ง แต่หากพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า กระบวนการดังกล่าวนี้มีส่วนสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ส่วนของการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการกำหนดผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน (Intended User) ที่ต้องสร้างความชัดเจนให้เกิดขึ้นเพื่อนำสู่การกำหนดประเด็นความต้องการใช้ผลการประเมินที่ตรงตามความคาดหวัง อีกทั้งเพื่อประกันว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความเป็นตัวแทนในประเด็นที่สนใจประเมิน ตลอดจนการทราบปฏิสัมพันธ์ ลักษณะความเกี่ยวข้อง และความคิดเห็นของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อโครงการ

2. การกำหนดเป้าหมายของการใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน และเป้าหมายของการประเมิน ที่จะสะท้อนในส่วนของคุณค่าจากการดำเนินการประเมินโครงการ หรือสิ่งที่สนใจว่ามีความคุ้มค่ากับการดำเนินการหรือไม่ และจะมีแนวทางในการนำข้อค้นพบไปใช้ประโยชน์อย่างไร โดยในส่วนนี้จะช่วยตรวจสอบถึงประเด็น หรือ สิ่งที่ต้องการจากการประเมินได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การออกแบบการประเมิน ที่อาจใช้แนวคิดของกระบวนการวิจัยเข้ามาสนับสนุนให้การออกแบบการประเมินมีความเป็นระบบ และเชื่อถือได้ อันจะช่วยลดข้อผิดพลาดอันเกิดจากกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีผลต่อเนื่องไปสู่การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวสู่ข้อค้นพบ หรือ ข้อสรุปที่นำไปใช้ประโยชน์ และแม้ว่าได้กล่าวในตอนต้นว่าการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์จะเป็นกลุ่มที่ไม่ยึดติดกับวิธีการ หรือ เทคนิควิธีก็ตาม แต่การได้มาซึ่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ แม่นตรง และตรวจสอบได้ยังคงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

4. เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมโดยเฉพาะการนำผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมินเข้ามามีบทบาทในการร่วมวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อค้นพบร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการประเมินตามแนวทางดังกล่าวที่ต้องการสร้างการมีส่วนร่วมกันระหว่างนักประเมิน ผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน และผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมกันขับเคลื่อนกระบวนการบนฐานของการเรียนรู้ร่วมกันทำให้

สามารถมองได้ว่าการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์นอกจากจะเป็นการนำผลการประเมินมาสู่การใช้ประโยชน์จริงแล้วยังนำไปสู่การเสริมพลังให้กับภาคที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี

5. การตีความข้อมูลหรือข้อค้นพบที่ต้องสร้างความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ของโครงการให้ผู้ใช้ประโยชน์จากผลการประเมินเพื่อนำสู่การนำไปใช้ประโยชน์จริง

กระบวนการประเมินตามแนวทางดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการได้เป็นอย่างดี เนื่องจากในกระบวนการย่อยของการประเมินมีลักษณะเป็นวงรอบ (Spiral) และการเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสร้างการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการประเมิน ซึ่งหากนำเจ้าของโครงการที่เป็นแหล่งทุนเข้าสู่กระบวนการประเมินโครงการในลักษณะดังกล่าวก็จะช่วยให้เข้าใจสภาพของโครงการ และความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนการสนทนาเพื่อนำสู่การพัฒนาโครงการในระยะต่อไปให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

การอภิปราย

ในโลกความเป็นจริงของการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์มีความซับซ้อนมากกว่ากระบวนการที่ได้อธิบายมา อีกทั้งการประเมินด้วยกระบวนการดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลา ความอดทน และความสามารถของนักประเมินเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นการประเมินตามแนวทางดังกล่าวนี้จึงเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย อย่างไรก็ตามความยุ่งยากซับซ้อนดังกล่าวยังพอมีแนวทางและการบริหารจัดการให้อยู่ในระดับที่ปฏิบัติได้จริง ซึ่งหัวใจสำคัญนั้นจะต้องมุ่งเน้นการสร้าง ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ในกระบวนการออกแบบการใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน ซึ่งการออกแบบดังกล่าวจะนำผลของการประเมินมาสู่การขับเคลื่อนโครงการและสู่การเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจ ดังนั้นการสอบถามผู้ใช้ประโยชน์ว่าจะนำผลของการประเมินไปใช้ประโยชน์อย่างไรจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรกของกระบวนการประเมิน

และนอกจากประเด็นดังกล่าว นักประเมินต้องพิจารณาถึงประเด็นอื่น ๆ ที่สำคัญอันประกอบด้วย

1. การวางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน

2. การให้ความสำคัญต่อปัจจัยรายบุคคล (Personal Factor) มีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการใช้ประโยชน์ที่เชื่อมโยงสู่ข้อค้นพบว่า ความสนใจของบุคคลและภาระผูกพันที่เกี่ยวข้องกับการประเมินจะอยู่ภายใต้ความต้องการใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน

3. ให้ความสำคัญระมัดระวังเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรจะศึกษาเกี่ยวกับตัวตนของผู้ถูกประเมินปฐมภูมิ

4. การมองประเด็นการวางแผนการใช้ประโยชน์ต้องกระทำอย่างรอบคอบและให้ความสำคัญ รวมถึงความตระหนักต่อทางเลือกที่กำหนดขึ้น

5. การใช้ประโยชน์จากผลการประเมินต้องนำสู่การออกแบบและปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง

6. ภาระผูกพันของผู้ใช้ประโยชน์สามารถเพิ่มขึ้นได้จากกิจกรรมการประเมิน

7. การมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพเป็นเป้าหมายที่สำคัญมิใช่การเน้นที่ปริมาณผู้เข้าร่วม

8. คุณภาพการร่วมมือจากผู้ใช้ประโยชน์จะแสดงหลักฐานได้จากการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์

9. นักประเมินต้องมีความยุติธรรมในการประเมิน และความรับผิดชอบต่อผลการประเมิน

10. การใช้ประโยชน์ของผลการประเมินมีความแตกต่างไปจากการรายงานผลและการขยายผลของโครงการ

11. การประเมินในลักษณะดังกล่าวต้องให้ความสำคัญต่อบรรยากาศและเวลา ที่ต้องให้กระจำและเปิดเผย

ในขณะที่แนวทางที่สำคัญต่อการพัฒนารูปแบบการประเมินนี้ให้ประสบความสำเร็จต้องพิจารณา ประเด็นดังต่อไปนี้

1. การสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเพื่อนำบุคคลเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการประเมิน

2. การเริ่มต้นสนทนากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องนำสู่การกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางของกระบวนการประเมิน

3. ทำการสำรวจการวางแผนการใช้ประโยชน์จากผลการประเมินโดยผู้ใช้ประโยชน์

4. ออกแบบเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการสอบถามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียถึงความคาดหวังในผลการประเมินที่ต้องการพบ

5. การสร้างความเข้าใจข้อมูลจากการประเมินสู่ผู้ใช้ประโยชน์

6. การรายงานผลข้อค้นพบจากการประเมินต้องเข้าใจได้ง่าย

7. การดำเนินการตามข้อค้นพบที่เกิดขึ้นจากการประเมิน

จากสาระสำคัญในเชิงหลักการและแนวทางการประยุกต์ใช้การประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์อาจมองถึงความเป็นอุดมคติและความซับซ้อนในทางการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากการประเมินโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานเพื่อตัดสินความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ (Standard Based Evaluation) อย่างไรก็ตาม แนวทางการประเมินในลักษณะนี้มีความเหมาะสมกับประเด็นที่มีความอ่อนไหว และต้องการความยืดหยุ่นสูงเพื่อนำผลการประเมินไปพัฒนาให้ตรงตามเป้าประสงค์ หรือความมุ่งหมายของโครงการ ดังจะเห็นได้จากการนำแนวทางการประเมินดังกล่าวมาใช้แก้ปัญหาการวางเพลิงในวัยรุ่นผ่านโครงการ “Juvenile Fire Setter Intervention Programs” ในเมือง Portland รัฐ Oregon และเมือง San Antonio รัฐ Texas ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี ค.ศ. 2002-2003 พบว่า ผลจากการประเมินโครงการด้วยแนวทางดังกล่าวพบว่าช่วยให้ผู้ใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยหลัก (Intended User) ทราบแนวทางการลดพฤติกรรมวางเพลิงของกลุ่มวัยรุ่นลงได้อย่างมาก โดยในกรณีของเมือง San Antonio รัฐ Texas ลดลงได้ถึงร้อยละ 77 (Vega, 2003) และในขณะเดียวกันในประเทศไทยเองก็เริ่มพบเห็นการนำแนวทางการประเมินดังกล่าวสู่การปฏิบัติจริง ดังเห็นได้จากโครงการเผยแพร่งานวิจัยในปี 2554 ของ กนกอร นวมครุฑ และคณะ (2554, หน้า 1-22) ที่นำ

แนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้บริหารและครูผู้สอนให้เกิดการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายในและนำผลจากการประเมินไปสู่การปรับปรุงระบบการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการเรียน ซึ่งผลจากการประเมินตามแนวทางดังกล่าวได้สร้างความรู้ความเข้าใจในการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษามากขึ้น และในขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมโครงการประเมินมีเจตคติที่ดีต่อการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา มีทักษะในการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนเห็นความสำคัญของการประเมินคุณภาพภายในเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาสถานศึกษา (กนกอร นวมครุฑ และคณะ, 2554, หน้า 20) สิ่งที่เกิดขึ้นสะท้อนประโยชน์ และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ตลอดจนสะท้อนผลลัพธ์ที่พึงประสงค์จากการนำแนวทางการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์ในการประเมินโครงการ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการประเมินในแนวทางดังกล่าวจะมีความสำคัญและประโยชน์ในหลายลักษณะดังที่เอกสารอธิบายรายละเอียดมาทั้งหมดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง คือ กระบวนการขับเคลื่อนของการประเมินตามแนวทางดังกล่าวต้องให้ความสำคัญกับการเสริมพลัง (Empowerment) สำหรับผู้ร่วมโครงการทั้งในส่วนของคุณรู้และทักษะที่เกิดขึ้นจากการประเมินในมิติที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ รวมถึงการทำความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ตลอดจนการเปิดกว้างต่อการรับฟังความคิดเห็น

บรรณานุกรม

- กนกอร นวมครุฑ และคณะ. (2554). การประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: การประยุกต์ใช้การประเมินแบบมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 1 (1), 1-21.
- ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2529). การวิจัยประเมินผล: หลักการและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2534). ปรัชญาทั่วไป: มนุษย์โลกและความหมายของชีวิต (พิมพ์ครั้งที่10). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2550). ทฤษฎีการประเมิน (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แตกต่างหลากหลายด้วยความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งถือว่าเป็นความท้าทายที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จตามเป้าประสงค์ของการประเมิน และการประเมินจะต้องตอบสนองต่อกระแสการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มองว่าการประเมินต้องช่วยเปลี่ยนแปลงกระบวนคิดและกระบวนทัศน์ของนักประเมินและองค์กร/หน่วยงานเจ้าของโครงการไปสู่การให้ความสำคัญของการประเมินเพื่อการพัฒนาโครงการ และสร้างการเรียนรู้อย่างแท้จริงให้เกิดขึ้นมากกว่าการประเมินตามข้อกำหนด หรือข้อผูกพันทางกฎหมายในลักษณะของการประเมินแบบจำยอมหรือการประเมินแบบจำใจ

ความหลากหลายของสถานการณ์และความหลากหลายของวิธีการสำหรับการประเมินตามแนวทางนี้จึงเป็นความท้าทายต่อความสามารถของนักประเมินที่ต้องเป็นทั้งผู้อำนวยความสะดวกในแต่ละกิจกรรม เป็นนักประสานเจรจาต่อรองเป็นครู และในขณะเดียวกันก็เป็นนักวิจัยไปในตัวด้วย อีกทั้งการเคลื่อนไปของกระบวนที่มีความเป็นพลวัตการประเมินโดยมุ่งเน้นผู้ใช้ประโยชน์จึงสร้างการเรียนรู้อย่างไม่รู้จบสิ้น ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดนอกจากองค์ความรู้ที่รอบด้านและความว่องไวต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่าง ๆ ของนักประเมินแล้วหัวใจที่มุ่งมั่นและจิตสาธารณะที่จะนำเสนอผลจากการประเมินเพื่อพัฒนาสังคมและพัฒนาโครงการจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งที่จะสรรค์สร้างแบบการประเมินที่ประณีตและใช้ได้จริงในทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพในท้ายที่สุด

- ศุภวัทย์ พลายน้อย. (2553). บทเรียน: การเรียนรู้จากประสบการณ์การประเมิน. ใน เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการวิทยาการประเมินผล (หน้า 21). นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมคิด พรหมจ้อย. (2544). เทคนิคการประเมินโครงการ (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมพร อิศวิลานนท์. (2540). เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม: หลักและทฤษฎี (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: เลิศชัยการพิมพ์.
- อุทัยทิพย์ เจียวิวรรณ์กุล. (2553). รูปแบบการประเมิน. ใน เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการวิทยาการประเมินผล. นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Alkin, M.C.(Editor). (2004). **Evaluation Root: Tracing Theorists' Views and Influences**. London: Sage Publication, Inc.
- Patton, M. Q. (2008). **Utilization-Focused Evaluation**. (4th ed). London: Sage Publication, Inc.
- Stufflebeam, D. L and Shinkfield, A. J. (2007). **Evaluation Theory, Models, & Application**. A San Francisco: Wiley Imprint.
- Vega, A. (2003). **Comparable Juvenile Firesetter Intervention Programs – A Utilization-Focused Evaluation**. Texas: University of Texas at San Antonio.